

I. MARXIZMUS—LENINIZMUS, TÖRTÉNELEM

A SZENTESI 48-AS NÉPKÖR INDULÁSA (1870—1874)

Írta: BEZDÁN SÁNDOR

Szentes múlt századi gazdasági-társadalmi rajzával még adós helytörténetírá-sunk, így itt csupán a főbb mozzanatok szűkös jelzésére szorítkozhatunk. A mező-város autonóm fejlődését elősegítette a Károlyi grófokkal kötött örökváltsági szerződés (1836) és a polgári forradalom. Az úrbéresség megszűntével módosuló tulajdonviszonyok és a „rendezett tanácsú” városi jogállás kedvező lehetőségek voltak a — kiegyezéssel országosan is kibontakozó — kapitalista fejlődésnek. [1]

A tanyás mezővárosi jelleg megmaradt, a szemtermelés szerepe tovább növekedett a legelőfelosztás miatt hanyatló állattartással szemben. Nagyjából az általunk vizsgált évekre esik az agrárvárosokra jellemző tőkés ipar- és pénzvállalatok alapítása (gőzmalom, gőzfűrész, téglagyár ill. takarékpénztár). [2]

A városban és 70 ezer holdnyi határában élő 27 658 fő (1869) [3] műveltségét népiskolák, leánytanoda, ipari tanonciskola és polgári fiúiskolával egyesített gimnázium formálták, az országos szintnek megfelelően. [4]

A 48-as Népkör megalakulása

A kiegyezés utáni évek politikai aktivitása összekapcsolódott a műveltségbeli hátrányok felszámolási igényével, és az addig szorványos egyesületalakítások *olvasóköri mozgalommá* szélesültek. [5] A Szélsőbal és pártutódai felhasználták ezt a tömegmozgalmat a kiegyezés bírálatában. Az ellenzékiesség azonban nem volt következetes, a népi elégedetlenség fokozódása idején — pl. az 1868-as alföldi parasztmozgalomban — a párt csak a törvényesség határain belül vállalt közösséget. [6]

Az olvasóköri mozgalom különösen az Alföldön öltött nagy méreteket. Ebben az első hullámban keletkezett a Szentesi 48-as Népkör is.

A *Népkör 1870. június 10-én tartotta alakuló közgyűlését*. A Magyar Újságban közölt minták alapján elfogadták a maguk alapszabályát, majd megválasztották a tiszti-kart.

Tiszteletbeli elnök közfelkiáltással Kossuth Lajos lett. Elnök Ferenczy Sándor, alelnök ifj. Posta János, pénztárnok Nagy József, jegyző Imrei Károly, aljegyző Bájkai Sándor.

Tiszteletbeli tagok többek között László Imre, Irányi Dániel, Madarász József, Vidacs János, Simonyi Ernő és Tánicsics Mihály.

20 főt választottak bizottmányi tagul. [7]

A tömeges együletalakításban testesülő népi elégedetlenség, az 1868-as alföldi parasztmozgalom és a demokrata körök szoros kapcsolata, a megrendült közbiztonság óvatosságra intette a hatóságokat — a helyi testülettől a belügyminisztériumig — az egyesületi alapszabályok jóváhagyásában. [8]

A Szentesi Népkör alapszabályának egyéves kálváriáját a kör jegyzőkönyvéből, a Szentesi Fióklevéltár iktatókönyvéből és az Országos Levéltár belügyminiszteri irataiból rekonstruálhatjuk.

A kör alapítási kérelmét és a három egyező szabálygyűjteményt a polgármesteren keresztül az alispánhoz küldte, aki 1870. augusztus 24-én terjesztette fel miniszteri jóváhagyásra. Ez azonban nem történt meg, hiába sürgették levélben országgyűlési képviselőjükön és Madarász Józsefen keresztül, sőt személyesen is, az Országos 48-as Párt novemberi pesti értekezletének küldötteiként. [9] Madarász decemberi levelében közölte a választmánnyal, hogy a szentesi képviselővel együtt adták át az alapszabályokat, és ígéretet kaptak a gyors jóváhagyásra. Véleménye szerint a megyén lehet az ügyirat, és az ő ismételt tanácsára 1871. januárjában háromtagú küldöttség sürgette az alapszabályokat az alispánnál. [10]

A vezetőség újabb türelmetlen felhívására a képviselő annyit elért, hogy márciusban a minisztérium a megyéhez küldte az alapszabályokat – módosításra. [11] Aligha a paragrafusokban volt azonban a hiba, ugyanis az Országos Levéltárban a 48-as Kör elnökének, Ferenczy Sándornak porére utaló 1870. évi utalást találtunk. [12] Ezt a feltételezést igazolni látszik az is, hogy az elnöki ügy valamilyen lezárása után Ferenczy teljesen kimaradt a tisztikarból, a kör „átdolgozott” alapszabályát pedig a Belügyminisztérium viszonylag gyorsan, 1871. május 4-én jóváhagyólag postázta továbbítás végett Csongrád megye alispánjának. [13]

A szentesi 48-as Népkör alapszabályai

I. szakasz *Az egylet neve*

1. §. A szentesi 48-as, illetve függetlenségi párt népköre.

II. szakasz *A kör célja.*

2. §. A haza alkotmányos és demokratikus jogainak társalgás közben egymással való ismertetése. A valódi népokormányzatnak eszmecserék segédelmével való elvileges fejlesztése, s az arra való hazafiás törekvésnek ébresztése, hogy az törvényes úton hazánkban érvényre emeltessék. Felvilágosítani egymást minden politikai s hazánkat illető kérdésben, jeles írók cikkeiken felolvasása és magyarázó beszédek tartása által figyelemmel kísérni a jeles kor történelmét, az elméleti és lelki képességet élesíteni s fogékonnyá tenni a nemes és jó írást, hasznos és jó könyvek olvasása és felolvasása által.

3. §. Az e vidéki nép legfőbb tájfoglalkozásának, a mezei gazdálkodás és földművelésnek emelése, ennek a mai kor fejleménye által követett polczra való emelése, gazdálkodási lapok és szakkönyvek olvasása, értekezletek tartása, ekeversenyek, állat és termény kiállítások rendezése, és az e téren magokat kitüntetett jelesebb gazdálkodók díjazása, vagy érdemi dicsérete; továbbá a hasznosaknak bizonyult gazdasági gépek elméleti és gyakorlati ismertetése, úgyszint a kertészet okszerű fejlesztése.

4. §. Az egylet további célja odatörekedni, hogy eszmecserék, felolvasások s értekezletek által minden születési előjog, vallás és vagyon aránytalanság miatti különbségekből származott idegenkedések a társadalomból kiküszöböltenek s a valódi, őszinte testvériség meghonosíttassék.

III. szakasz *A kör tagjai és azoknak joga és kötelessége*

5. §. Tagja lehet minden becsületes életű ember, ki három évi aláírása által elvállalja a tagsággal járó terheket.

6. §. A kör minden tagjának joga van az egylet helységét tetszés szerint látogatni.

7. §. Minden rendes körtag érvényes szavazati joggal s szólásszabadsággal bír.

8. §. Minden rendes tagnak joga van közgyűlésen és azon kívül is panaszt tenni.

9. §. Minden rendes tag választható és választó.

10. §. Minden rendes tag köteles alakítási költségére 50 krt. fizetni, évi tagsági díj 2 ft., amely fél-évi részletre befizetendő.

11. §. Az alapszabályt köteles minden tag betartani.

IV. szakasz *A kör megalakulása*

12. §. A kör rendszeren 3 évre alakul.
13. §. Az új tagok csak a választmány útján léphetnek fel.
14. §. Ha közben valaki meghal, vagy elköltözik a tagdíj csak arra a félévre kötelezhető, amelyben az elhalás vagy az elköltözés megtörtént.

V. szakasz *A kör tisztviselői*

15. §. A kör egy elnököt, egy alelnököt, egy főjegyzőt, egy aljegyzőt, egy pénztárost, egy zászló-tartót és 20 választmányi tagot választ köz felkiáltással, vagy titkos szavazással egy évre.

VI. szakasz *Az elnök és az alelnök hatásköre*

16. §. Az elnök közgyűléseken, választmányi gyűléseken elnököl, intézkedik, a kört képviseli, pénztárból 5,— Ft-ig pénzt utalhat.
17. §. Az elnök akadályoztatása folytán alelnök gyakorolja az elnöki jogokat.
18. §. Több tag kívánságára az elnök köteles a legközelebbi vasárnapra gyűlést, 14-re közgyűlést kihirdetni.

VII. szakasz *Jegyzők hatásköre*

19. §. Főjegyző vagy aljegyző a kör és választmányi gyűléseken jegyzőkönyvet vezet a határozatokat írásban foglalja, felolvassa. Az aljegyző vasárnaponként olvasni nem tudó tagoknak akkénti cikkeit felolvassa.

VIII. szakasz *Pénztáros hatásköre*

20. §. Egylet pénzeit kezeli, tagsági díjakat beszedi, esetleges elnöki kiutalásokat elvégzi. Az egylet pénzéért, vagyonáért felelős.

IX. szakasz *Közyűlések*

21. §. A rendes közgyűlés évenként 2 tartatik. Ú.m. a január és május hónapban. Tisztújító közgyűlés május 1-ső vasárnapján, rendkívüli közgyűlés bármikor összehívható. Közgyűlések elé terjesztik a különböző gazdasági dolgokat. Érvényes határozatok hozatalára a tagok 1/3-ának jelenléte szükséges.

X. szakasz *Választmányi hatásköre*

22. §. Választmányi tagok együttes tanácskozásban gyakorolják jogaikat, intézkednek a kör minden ügyében. A társulat vagyona felett őrködik. Intézkedik az évenként rendezendő ekeverseny, terménykiállítás, díjazás ügyében. A könyvek, folyóiratok megrendelésében, új tagok felvételében, vagy kizárásában.

Választmányi gyűlések minden hónapban tartandók.

Jegyzőkönyveket a következő választmányi gyűlésen felolvassák és hitelesítik két tag által. Határozat hozatalnál elnökön kívül 8 tag jelenléte szükséges.

XI. szakasz *Tisztviselők díjazása*

23. §. A kör i tisztviselők állásai díjazás nélküliek. A közgyűlésnek joga van a többi munkával járó tisztséget tisztelet díjban részesíteni.

XII. szakasz *Rendtartás*

24. §. A kör tárgyai évenként leltározandók.
25. §. Peres ügyekben szabad bírói jogot alkalmaznak.
26. §. Fegyelmi ügyekben a választmány dönt.
27. §. Az alapszabályt, ha módosításra szorul a magy. kir. belügyminisztériumhoz kell felterjeszteni.

XIII. szakasz *A kör feloszlata és a kormány felügyeleti joga*

28. §. A kört egy e célra összehívott közgyűlés oszlathatja fel. A feloszlata esetén a kör vagyonáról a közgyűlés intézkedik úgy, hogy azt eladja és az összeget adósságok kifizetésére, jótékony célra fordítja, felsőbb hatóságnak bejelenti.

Ha a kör az alapszabályban foglalt célt; hatáskörét meg nem tartja, a tagok vagyoni érdekeit, vagy az államot veszélyeztetnék, úgy haladéktalanul a kör működése felfüggeszthető, és egy vizsgálat után végleg feloszthatató a kör működése. [14]

A népkör alapszabálya – összetett célmegjelölésével, a jogok és kötelességek számbavételével – *érdekes dokumentuma a polgárosuló parasztság politikai és népművelési törekvéseinek*. A közélet mindennapi rendjét a házszabály rögzítette. [15]

A népkör tagsága és vezetése

A népkör tagjai zömmel a parasztság köréből kerültek ki. [16] *A taglétszám alakulása* is jelzi, hogy a 159 alapítóhoz általában a mezei munkák szünetében csatlakoztak újak.

1870. június 10.	159 alapító tag
június 26.	4 új tag
július 3.	3
szeptember 4.	11
1871. január 26.	20
március 20.	9
április 25.	12
szeptember 3.	6
október 1.	7
1872. február 1.	16
február 25.	16
március 20.	6
május 2.	8
június 7.	14
szeptember 7.	3
1873. június 15.	5
november 9.	9
1874. január 4.	7
február 8.	2
március 22.	13
április 6.	4
május 25.	3
október 8.	2
december 26.	1

340 tag összesen

A 340 tag nem egyidejűleg aktív a körben, de a szomszédos hódmezővásárhelyi olvasókörokhöz hasonlítva a szentesi népkör. mindenképpen nagyobb létszámú. 1873-tól húsz év alattiakat is felvettek. [17]

A két forintos évi tagdíj sok gondot okozott mind a tagoknak, mind a pénztárosnak. Gyakran kellett felszólítani a hátralékosokat. Amikor pedig a jutalomban és százalékban részesülő szolga sem járt eredménnyel e téren, a tagdíjhátralékok behajtását jobb időre halasztották. Egyeseknek közszolgálatuk fejében vagy természeti csapás idején elengedték a tagdíjat. Ha azonban már a jelentkezés idején kiderült a nagy szegénység, a választmány „mellőzte a felvételt”. [18]

A közgyűléseket, tisztújító közgyűléseket a templom előtt, majd a sajtóban hirdették ki. Az első tisztújításra 1871. május 29-én került sor, amikor a hat tagú vezetőség 80–90 titkos szavazatot kapott a száz jelenlevőtől. [19]

Az alapszabály szerinti májusi tisztújítást 1872-ben az országgyűlési követválasztás miatt júliusra halasztották. Az elnöki és pénztári beszámoló után a vezetőség leköszönt. A megalakult választási bizottságnak azonban nem akadt dolga, mert a mezei munkák miatt — kivételesen — közfelkiáltással választottak. Ekkor szavaztak meg a főjegyzőnek és a pénztárosnak időigényes munkájukért 10 Ft tiszteletdíjat és tagdíjmentességet. [20]

Az egyesület demokratikus jellegét a felépítés, titkos szavazás és egyéb tevékenység mellett a vezetők kritikája is mutatja. Elnököket például egy alkalommal jegyzőkönyvileg figyelmeztették, hogy akadályoztatása esetén, a köri élet folyamatosságának biztosítására bízta meg az ügyvitellel alelnökét. [21]

A kör helyiségei és eszközei

A kör helyiséget már az alakuló gyűlés előtt bérelt, majd 1873 nyarán költözött egy társalgóból és olvasóból álló másik épületbe. A takarítást, fűtést, felügyeletet stb. a helyben lakó körszolga végezte. [22] A berendezés egyszerű bútorokból, a díszítés pedig történelmi képekből állt. [23]

A kör szerény, de állandó jövedelme a beíratkozási és tagdíj volt. A rendezvényekből származó bevételt is figyelembe véve készítették el az évi költségvetést (kb. 500 Ft), amelyről a pénztáros a kiküldött számvizsgáló bizottság illetve közgyűlés előtt számolt be. Az egyesületek gazdálkodásában ritka jelenség tapasztalható Szentesen: az időlegesen szabad pénzt kamatra kölcsönözték a tagoknak. [24]

A *jótekonyság* másodrendű tevékenysége volt a körnek, különösen anyagi gondjai miatt. Segélyt küldtek azonban a porosz háborútól szenvedett franciáknak [25], rendszeresen támogatták a 48-as honvédek pesti menházát [26], gyűjtöttek a pákozdi csata emlékművére és a kolera járványtól sújtott helyi családoknak. [27]

A népkör könyvtára

A *könyvtár keletkezése* idején a kör már fél éve működött, bár alapszabályát csak hónapok múlva hagyták jóvá. Az „alapkönyvletétel” is tipikus olvasóköri jelenség: Mártki István bizottmányi tag az egyesületnek ajándékozta „Madarász József országgyűlési beszédei”-t, és olvasásra átadta az „Aranymondások Kossuth műveiből” c. kötetet. [28]

A továbbiakban maga Madarász József küldött tíz könyvet. A kör első elnöke, Ferenczy Sándor több kötetrel, első könyvtárosa, Bodor Albert 13 kötetrel vetette meg a könyvtár alapját. Újabb tagok ajándékai jelzik, hogy az első években ez a gyarapítás elsődleges formája. [29].

A kulturális költségek előteremtésének ugyancsak tipikus módja „a táncvigalom a könyvtár javára”. 1873 farsangján a több mint száz forint bevételeiből könyveket rendelt László Imre és Madarász József képviselőkön keresztül. Valószínű azonban, hogy egyéb pártkiadások miatt gyéren jöttek a könyvek, mert a könyvtáros türelmetlenül sürgeti a választmányt újabb kötetek vételére, „úgymond nincsen helye többé semmi üres hangzású biztogatásnak”. [30] Szórványosan a későbbiekben is előfizettek, rendelték és vásároltak új könyveket. [31]

A könyvtárfejlesztés ismertett módjai magyarázzák a gyarapodás esetlegességét.

1870. december 26-án	12 k
1871. április 15-én	99 k
1872. július 28-án	147 k

Az állománynak ez a növekedési üteme megakadt; bár szoltunk egy jelentősebb forrásról, csak szórványos beszerzésről tudunk. [32]

A könyveket szekrényben tárolták, nyilvántartásba vették, megőrzésükről a könyvtáros és az ellenőrző bizottság rendszeresen beszámolt a közgyűlésnek. [33]

<i>Az állomány megoszlása:</i>	szépirodalom	kb. 60%
	történelem, politika	kb. 30%
	vegyes	kb. 10%

A magyar irodalomban Rákosi Jenő, Beöthy Lajos, Rontó Pál stb. Szépirodalmi Csarnokban és Magyar Hölgyek Könyvtárában megjelent számos kötetét néhány Kisfaludy, Jókai és Csokonai volt hivatva ellensúlyozni. *A világirodalomból* Victor Hugó néhány silány német regény ellenpontosztta.

A tagok politikai alapállását, szellemi igényét már a kör első (Kossuth- és Madarász-) kötetei is jelezték. Ezt erősítették Fényes Elek, Széchenyi István, Teleki László és Tancsics Mihály munkái és mindenképpen felülmúlták az előforduló „népies alkotmánytanok” hatását.

A magyar történelmi művek sorában Horváth Mihály két kötete állt a Magyar Krónika és a Képes magyar történelem előtt. *A Világ Krónika* összefoglalóján túl a két Napóleon élete és az orosz történelem, különösen az orosz—török háborúk keltettek érdeklődést.

A vegyes tartalmú könyvek, naptárak [34] sorából megemlítjük Gonda László: *Mi köze van a mezei gazdának a műveltséghez?* c. munkáját. Tömörülésük egyik alapkérdésére kereshettek benne választ.

A forgalomról — kölcsönzési napló híján — nem lehet pontos képünk. Volt olvasóterem, amelyben helyben olvastak; téli estéken gyertya, majd petróleum lámpa fényénél tartottak felolvasásokat. [35]

Tájékoztatásul kifüggesztették a könyvek jegyzékét. Kölcsönzés vasárnap délelőtt volt, a jelenlevő könyvtáros azonban minden bizonnyal máskor is adott ki könyveket. [36] A parasztság lassan olvasott Szentesen is. A késedelmes visszaadás miatt „érett megfontolás után” minden könyvbe beleírták az olvasási időt, amelyet azonban másfél év után duplájára emeltek. A késedelmi díjakat a könyvek javítására szánták. A megrongálódott, tehát olvasott műveket bekötötték (ha nem is a késedelmi krajcárokból), az újakat pedig lehetőleg kötötten rendelték. [37]

Feltűnő, hogy a *könyvtárnok* nem szerepel az alapszabályban megnevezett tisztikarban. Az olvasóközösség természetes fejlődése azonban csakhamar igényelte ezt a funkciót, és a bizottmány 1871. januárjában ideiglenes könyvtárnokot bízott meg a könyvek kezelésével.

A népkör könyvtárosai: Bodor Albert, ifj. Vetseri János, Fehér Miklós, Bartha Bálint.

A könyvtárosok gyakran ajándékozták meg a kört saját állományukból. Felelős és időigényes munkájukat a választmány csak a tagdíjmentességgel honorálta. A vezetőség elismerte, hogy „a könyvtár felügyelet nélkül egy napig sem lehet”, ezért esetleges lemondás idején igyekezett új könyvtárost megbízni, vagy pedig néhány választmányi tag vállalta a folyamatos kölcsönzést. [38]

Hírlapok rendeléséről már az alakuló közgyűlés gondoskodott. Általában néhány hónapra, legfeljebb fél évre fizették elő a lapokat, amelyeket kézbesítő vagy szolga vitt a postáról a körbe. Az utóbbi eredményesen gondoskodott az újságok megőrzéséről is. [39]

A népkör újságai az előfizetés rendjében

Cím	1870	1871	1872	1873	1874
1. Magyar Újság	VI	III VI IX XI	VII IX XII	III	III
2. Lámpás	VI XII				
3. Nép Zászlója	XII	III VI IX XI	VII IX XII	IX	III VI XII
4. Politika	XII		VII XII	III IX	III
5. Ludas Matyi		III VI IX XI	VII IX XII	III IX	
6. Vásárhelyi Közlöny		III VI			
7. Magyar Ország		III VI	II		
8. Hon		III XI			
9. Honvédlap		VI XI			
10. Szentesi Lapok		IX XI	VII IX		
11. Ellenőr		XI	II		
12. Népfelség			II		
13. Csodabogár			VII		
14. Szabad Magyarország			IX		
15. Szombati Lapok			XII	III IX	IV
16. Magyar Polgár			XII		
17. Szentesi Lap			XII	III IX	III VI XII
18. Jónás Lapja				III	
19. Szabadító				III	
20. Abatúj Kassa				X	
21. Kecskeméti Lapok				X	
22. Baloldal					III
23. Bolond Miksa					III
24. Egyetértés					VI XII

A huszonnégy újság zöme *országos politikai, gazdasági lap*. Az *ellenzéki hírlapok* élén a Magyar Újság állt. Ezt a népkör 1874-ben részvényjegyzéssel is próbálta megmenteni, majd folyamatosan előfizette az utód napilapokat, a Baloldalt és az Egyetértést. Rendszeresen járt még a Nép Zászlója és a Szombati Lapok. [40]

A *jobboldali lapok* közül a Hon-t csak 1871-ben járatták, mivel Jókai egyre élesebben támadta a függetlenségeiket. [41]

Vidéki lapokat is olvastak Vásárhelyről, Kecskemétről, Kolozsvárról és Kassáról.

Az első *helyi újság* a Szentesi Lapok 1871. július 2-án jelent meg, amelynek utódját (Szentesi Lap, 1872. augusztustól) is folyamatosan járatták. [42]

A kör szórakoztató, *humoros lapjai* a Ludas Matyi, Csodabogár, Jónás lapja és Bolond Miksa voltak.

Nyáron költségkímélés és a tagok külső, mezsei elfoglaltsága miatt kevesebb, de minimum három lapot járattak (Magyar Újság, Nép Zászlója és Szentesi Lap). Télen rendszeresen emelték a lapok számát, gyakoribb volt a körben az érdekes cikkek felolvasása, magyarázata, amire már az alakulás után megkérték az aljegyzőt. [43]

A Népkör *levéltárában* őrizték az alapítási és egyéb okiratokat, levelezési könyvet, különböző (könyv- és pénztárvizsgáló) bizottságok jelentéseit és a köz- és választmányi ülések jegyzőkönyveit. [44]

A népkör mint a 48-as párt „alapszervezete”

A kiegyezés kritikájában az ellenzéki párt és vidéki bázisa a polgári forradalom és szabadságharc hagyományát idézte fel. A szentesi 48-as népkör nevében is kötődött ehhez az örökséghez és a 48-as párthoz.

Március 15 az olvasókörök legnagyobb ünnepe volt, és aligha a társasvacsorák miatt. 1872-ben küldöttségük felkereste a polgármestert, hogy a hatóságot is rávegye a nyilvános ünneplésre. Ugyanakkor — ez a fél évtized egyetlen egyházi vonatkozása — felhívták a lelkészeket is az „engesztelő áldozatra és hálaadó imára”. [45]

A márciusi eszmékhez való ragaszkodást fejezi még ki a kör díszítése (szabad-ságharcos képek) és a könyvtár történeti irodalma. A Kossuth-kultuszban a szentesi egyesület rokon az ország népi köreivel. [46]

A 48-as népkört a 48-as párt „alapszervezetének” tekinthetjük. Ezzel nem a modern pártok szervezeti felépítését vetítjük vissza, hanem azt a szerves — más vidéki köröknél intenzívebb — kapcsolatot értékeljük, amely a szentesi népkör és a párt országos vezetői között kialakult.

A 48-as párt [47] és a népkör politikai aktivitása különösen az országgyűlési képviseléválasztások idején nőtt meg.

Szentes 1500 főnyi választópolgára már 1869-ben — a népkör alakulása előtt is — 48-as képviselőt küldött a parlamentbe *László Imre* személyében. [48] 1873. április 13-án számolt be működéséről városának. A helyi ügyek intézésével kivívott népszerűségénél értékesebb az 1872. január 22-én tartott országos pártértekezleten betöltött szerepe. *Elnöklete alatt fogadták el az új programot*, amelyben a personál-unióval mérsékelt függetlenség és az általános, titkos választójog mellett szerepelt az ingyenes állami közoktatás. [49]

Az 1872. évi országgyűlési választás helyi agitációs előkészítése a kör feladata volt. Falragaszokat készíttettek és rendezőket választottak. Itt is felmerült Kossuth jelölése, hogy megválasztása esetén elfogadja-e a mandátumot. [50]

A júliusi közgyűlés örömmel nyugtázta *László Imre* újraválasztását, aki előbb levélben, majd augusztus 14-én személyesen köszöntö meg a kör és a szentesi választók bizalmát.

Elsősorban a szentesi paraszti polgári réteg politikai alapállásával magyarázhatjuk *a népkör és Madarász József* jó kapcsolatát. Tiszteletbeli tagnak választották, és már az első évben meghívták városukba a szentesi képviselővel együtt. Ezek a közös látogatások többször megismétlődtek. Madarász könyveket küldött a népkörnek, 1873-ban *költségvetési javaslatát* több száz példányban kiosztották Szentesen. [51]

Az Országos 48-as Párt vezetői (Madarász, Irányi, Simonyi, *László Imre* stb.) levélben és vidéki látogatásokon fejtették ki elgondolásaikat. 1872-ben — képviselőjük felhívására — a népköri tagok kérvénnyel fordultak a Nemzetgyűléshez *a három éves választási ciklus megtartásáért és a vesztegetések ellen.* [52]

A *Magyar Nemzeti Bank* ügyében is hallatta szavát a népkör. 1873-ban az országgyűléshez fordultak felállításáért, a következő évben pedig az ún. 21-es bizottsághoz küldték a választmányi határozatot: a papi javadalmakat használják fel a Nemzeti Bank alapítására. [53]

A 48-as Párt *Országos értekezletre* hívó hírlapi és egyéb felhívásaira a népkör rendre küldötteket választott, akik hazatérve beszámoltak a hallottakról. [54]

A szentesi kör *a vidéki 48-as népkörökkel is kapcsolatban volt.* Politikai körlevelet kapott Nagykarolyból és Szatmárnémetiből, ünnepi meghívókat váltott Vásárhellyel, Csongráddal és Nagykarollyal. [55]

Az Országos 48-as Párt egyesülését az ún. elvhű balközéppel, és *a Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt megalakulását a szentesi népkör tartózkodással fogadta.* A Madarász-csoport ugyanis a Függetlenségi Párt szűkebb változatát kívánta létrehozni, mindenek előtt a vidéki paraszti, kispolgári közvéleményre támaszkodva. Számukra Kossuth volt a függetlenség varázsszava. Így érthető, hogy a *közgyűlés*

„egész területében magáévá tette” Kossuth Nép Zászlójában kifejtett nézeteit a Függetlenségi Pártról. [56]

A körülményes hivatalos eljárás is óvta a kört a címváltoztatástól. Ugyanakkor van bizonyos számonkérő jellege az országgyűlési képviselők (László Imre, Madarász József és Simonyi Ernő) meghívásának: jöjjenek és indokolják az új pártalakítást. [57]

A *Szentesi 48-as Népkör és a Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt fennmaradó kapcsolatára* utal a későbbi alapszabály, és az a tény, hogy az egyik választmányi tag vezetésével alakuló Függetlenségi Kör otthonukban kapott egy szobát. [58]

Szerencsés véletlennek tartjuk, hogy fő forrásunk „igazodott” a történelmi periódushoz. A 48-as népkör kibontakozó tevékenységét jegyzőkönyve alapján éppen 1874-ig követhettük nyomon, és amint láttuk, ez az év egyben a legnagyobb parlamenti ellenzéki párt életében is határkö.

JEGYZETEK

[1] SIMA László: Szentese város története. Uo. 1914. 545 p. csak a XIX. század elejéig ad áttekintést. Az örökváltságra és a városi státuszváltozásra l. FOLLAJTÁR Ernő: Szentese megyei város. CSIKVÁRI Antal szerk.: Csongrád vármegye. Bp. 1938. 6. p. (Vármegyei Szociográfiák 1.) 1848. augusztus 6-án lett Szentese rendezett tanácsú város; e jogát 1865-ben megszüntették, 1868-ban visszaadták. A tökéletes fejlődés csomópontjaira újabb ERDEI Ferenc: Város és vidéke. Bp. 1971. Szépirodalmi Kiadó. 349. p. (Magyarország felfedezése) utalt. Az osztályharc egyik tényezője, hogy a 20 000 kh kiosztott városi földből a zsellérek nem részesültek, sőt a közlegelők felosztásával az állattartásban is hátrányba kerültek. NAGY Imre: Szentese monográfiája. Bp., 1928. 289. p. (Magyar városok monográfiája 3.) A városi tanácsnak a város népességéhez, a megyéhez, államhoz és részben a politikai pártokhoz való viszonyára vö. SCHNEIDER Miklós: Szentese rendezett tanácsú város képviselő testülete (1872–1944) = Tanulmányok a helyi önkormányzat múltjából. Bp. 1971. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 511 p. (365–395.) p.

[2] CSIKVÁRI i. m. 14. p. A részben szélmalomokat felváltó gőzmalomok építési évei 1866, 1870, 1872; a Zsoldos-gőzfűrés 1870-től üzemelt. Az ipar minőségváltását kodifikálta a céheket megszüntető ipartörvény. A korábbi évtizedekben kb. 20 cég működött itt 500 főnyi mesterrel. L. ERDEI i. m. 356. p. Az iparban és kereskedelemben foglalkoztatottak aránya az 1870. évi össznépességhez 7,03%. KELETI Károly: Hazánk népe a közgazdaság és társadalmi statistika szempontjából. Pest, 1871. Athenaeum. 418. p. A hitelezet l. SZATHMÁRY Ede: A szentesvidéki takarékpénztár 25 éves fennállásának története 1874–1899. Szentese, 1900. Hollosy ny.

[3] ERDEI i. m. 347. p. A mai területre eső népesség 1869-ben 24 539 fő.

[4] CSIKVÁRI i. m. 10–12. p. A népoktatási törvény mellett gazdasági megfontolások is ösztönözhatték a református egyházat (a reformátusok száma 1869-ben 16 118 fő), hogy 1869-ben a város kezelésébe adja a 4 osztályos ipari tanonciskolát. A leánytanodát 1861-ben nyitották meg. Az 1870/71. tanévben a református gimnázium beolvadt az akkor megszervezett polgári fiúiskolába. Az 1860-as évektől múzeum és közönyvtár is működött a városban. — A műveltség egyik fokmérője az analfabéták aránya: Magyarország városi lakosságának 40,21%-a, Szentese népességének 43,26%-a sem írni, sem olvasni nem tudott 1870-ben. KELETI i. m. 363. és 365. p.

[5] Vö. VARGHA Gyula szerk.: Magyarország egyletei és társulatai 1878-ban. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal Hivatalos Statisztikai Közleményei. Bp. 1881, Athenaeum. A hagyományokra és mozgalomra válásra BEZDÁN Sándor: A Hódmezővásárhelyi Első Olvasó Népkör megalkulása (1869). - A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Szeged, 1970. 47–56. p. és uő. Hódmezővásárhelyi olvasókörök (1869–1900). A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Szeged, 1971. 61–76. p.

[6] PÖLÖSKEI Ferenc: Az 1868-as alföldi parasztmozgalom. - Századok, 1956. 90. évf. 1–2. sz. 617–656. p.

[7] Csongrád megyei Levéltár Szentesei Fiókleveleltára (tov. SztFL — korábban Szentese Állami Levéltár - SztAL) Egyesületi iratok gyűjteménye. A Szentese 48-as Népkör jegyzőkönyve. A további hivatkozás a közgyűlés (Kgy.) és a választmányi ülés (V. ü.) jelölésével és dátummal történik. L. még FARAGÓ Ferenc: A Szentese 48-as Népkör alapszabálya és jegyzőkönyve. Főiskolai szakdolgozat. Szeged, 1973.

[8] Csongrád megye közbiztonságának helyreállítására királyi biztost kért. Országos Levéltár K-150 Belügyminisztérium Általános iratok (tov. O.L.K.-150. BM. Ált.) 1869–448. A rögtönbíráskodásra uo. 114, 1897. Gr. Ráday királyi biztos szegedi, aradi és Csanád megyei működésére uo.

1871—32818, 32353, 32817. Az egyesületek jogi vonatkozásaira I. BIANCHI, Leonard—PECZE Ferenc: A gyülekezési és egyesülési jog szabályozása a dualizmus korában, különös tekintettel a munkás- és nemzeti mozgalmakra. - Jogtudományi Közlemények, 1963. 18. évf. 3. sz. 143—51. p.

[9] Kgy. 1870. nov. 8.

[10] V. ü. 1870. dec. 26. és 1871. jan. 26.

[11] V. ü. 1871. márc. 20. és SztFL Iktató Könyv 1871. márc. 31.

[12] O.L.K.-150. BM. Ált. 1870—5704 (3999)

[13] Az új tisztikarra Kgy. 1971. máj. 29. — Az alapszabály útjára SztFL Iktató Könyv 1871. április 19. az átdolgozott alapszabály felterjesztése; uo. 1871. máj. 4. belügyminiszteri engedélyezés (BM. 9679. 30—(4)1871). L. még O.L.K. 150. BM. Ált. 1871—9679. Szentesi 48-as Népkör. — Az alapszabály első példánya a BM. levéltárában, másodpéldánya Csongrád Vármegye Alispáni Levéltárában (1402—1871.), ill. Szentesi Főszolgabírói Levéltárában (492—1871) maradt, míg a harmadpéldányt a 48-as kör főjegyzője vette át.

[14] SztFL Alapszabálygyűjtemény XXV. és O.L.K.-150. BM. Ált. 1882—46406.

[15] Az alapszabályok kinyomtatásáról többször tárgyalt a választmány, de a bebutorozás és egyéb kiadások miatt 1874-ig nem került rá sor. (V. ü. 1871. nov. 19., december 31., Kgy. 1872. jan. 14., V. ü. 1874. jan. 25.) — A 12 pontos házszabályt kifüggesztették a körben. Kgy. 1872. ápr. 7.

[16] A mezőgazdasági munkák miatt nemcsak a nyári, de a késő tavaszi köri élet is mérsékeltebb volt. A köz- és választmányi ülésen szóba került a májusi tisztújító közgyűlés januárra hozatala is. Kgy. 1872. júl. 14. és V. ü. 1874. okt. 8.

[17] Vö. BEZDÁN i. m. A vásárhelyi körök általában 100 főnél kevesebbet számoltak.

A szentesi fiatalok 1 forintot fizettek évente. V. ü. 1873. jún. 15.

[18] V. ü. 1873. nov. 23. Tűzkár miatt 3 évi tagdíjmentesség. V. ü. 1874. ápr. 6. Károlyi Nagy Mihály „szegénysége végett a köri tagdíjakat fizetni nem tudja, ezokon mellőztetik.”

[19] Kgy. 1871. máj. 29.

[20] Kgy. 1872. júl. 14.

[21] V. ü. 1873. szept. 14.

[22] Alakuló Kgy. 1870. jún. 10., V. ü. 1870. jún. 26. A Pollák-ház volt a kör első otthona, amelyet a jutányosabb árenda (180 Ft) kedvéért sem hagytak el. (V. ü. 1871. júl. 30.) Az épület padlását jó gazdasági érzékkel kiadták kukoricatárolásra. (15 Ft — V. ü. 1871. okt. 1.) Új helyiséget özv. Balogh Mihályné házában béreltek. (V. ü. 1872. dec. 25. és 1873. jan. 1.) — A szolga feladatai: takarítás, meszelés, fűtés, ivóvíz ellátás, meghívók széthordása, újságok elhozása a postáról, tagdíjbeszedés. Fizetése egy fűthető helyiség használata, 24 Ft és fél öl tűzifa. V. ü. 1870. jún. 10., 1871. ápr. 2., 1873. jan. 1.

[23] A berendezés 6 asztalból, 30 székből, 6 padból és egy könyvszekrényből állt. 1872-ben 114 Ft-ot szavaztak meg bútorra, de készpénzükhöz 70 Ft-ot a Takarékpénztártól kölcsönöztek. V. ü. 1871. márc. 20., ápr. 25., 1872. febr. 1., márc. 20., 1873. márc. 2., ápr. 14. Faliórát is vásároltak (16 Ft — V. ü. 1872. máj. 2.).

A kör nagy selyemzászlaját 1871-ben készítették el (82,76 Ft). Felirata „Erős akarat nem ismer akadályt” és „1848” búzavirág koszorúban. (A másik jelszó-javaslat „Szabadság, egyenlőség, testvériség” volt.) A zászló avatására meghívták a Madarász-házaspárt. V. ü. 1871. júl. 30., szept. 17., okt. 1. Később egy kisebb zászlót is csináltattak. V. ü. 1872. jún. 2.

A festmények, képek címe is kifejezi a tagság politikai orientációját (V. ü. 1873. ápr. 14.): Kossuth Lajos arcképe, Kossuth Lajos fiainak arcképe, Kossuth Lajos nagy hazánkfíának Kápolnai csatánál tartott imája, Az első magyar minisztérium, Az 1848-ki Magyar Hon gyűlés megnyitása, Az aradi vértanúk, Battyányi Lajos arcképe, Petőfi halála, Gróf Teleki László arcképe, Garibaldi.

[24] A költségvetésre és számadásra V. ü. 1870. okt. 1., okt. 23., 1871. ápr. 18., 1873. nov. 9. A pénzkölcsönzés tagoknak 25 forintjával, két birtokos jótállásával, félévre, 12% kamatra. V. ü. 1873. nov. 9. és 1874. jan. 25.

[25] A Francia Köztársaság népszerűségét a segélyen túl (44,34 Ft - V. ü. 1870. dec. 26., 1871. jan. 14.) az is mutatja, hogy a kör részére megvásárolták Franciaország térképét. (V. ü. 1871. jan. 26.)

[26] A 48-as honvédek pesti menházának alaptőkéjéhez közel 300 Ft-tal és — jelképesen! — egy Kossuth bankóval járultak hozzá. (V. ü. 1872. szept. 29., okt. 13., dec. 8.) Az 1874. évi közgyűlésen (febr. 22.) évi 10 Ft támogatást szavaztak meg.

[27] Az 1872/3. évi kolerajárvány halálos áldozatainak száma a megyében 1703 fő, Szentesen 996 fő (1873. szept. 29-ig). SztFL Csongrád vármegye főispáni elnöki iratok 66—1873. Főorvosi jelentés a kolerajárványról. A pártkapcsolatok révén László Imrédtől, Madarász Józseftől kapott segélyekre és a saját gyűjtésre: V. ü. 1873. szept. 14., okt. 5., nov. 23., 1874. jan. 4., febr. 8.

[28] V. ü. 1870. szept. 4.

[29] V. ü. 1870. dec. 26. Köszönet Madarásznak a kötetekért.

V. ü. 1871. jan. 26. Bodor Albert (7 k.), Horváth János (7 k.), ifj. Vetseri János (1 k.) ajándékai.

V. ü. 1871. ápr. 25. Ferenczy Sándor.

- V. ü. 1871. nov. 19. Bodor Albert (6 k.) és Hanka György (2 k.)
- [30] Az Újvilág vendéglőben 1873. jan. 12-én tartott bál bevétele 103,48 Ft volt. A választmány határozata: „ez semmiféle más kiadásokra, tsak is egyedül könyvek megvételére fordítottassék”. V. ü. 1873. jan. 1., 19., 23., márc. 23. Nagyobb tételről a hátralevő jegyzőkönyv nem szól.
- [31] V. ü. 1874. jan. 25., márc. 4., okt. 8. Érdekes, hogy előfizették Tölvölgyi Titusznak az 1872. évi országgyűlési választásról írott könyvét (2 Ft), majd a szerzőre sajtóvétség miatt kirott pénzbírság fedezésére is küldtek 5 Ft-ot. V. ü. 1872. júl. 28. és 1873. márc. 2.
- [32] Vö. Szentesi 48-as Népkör könyvtárjegyzéke. Uo. 1890. Simai ny. 20 p.
- [33] V. ü. 1871. márc. 20., Kgy. 1871. május 29., V. ü. 1871. jún. 11., 1872. júl. 28., 1873. máj. 11.
- [34] Általában az ellenzéki naptárakat kapták, vették meg. Később kiadták sajátjukat: A szentesi függetlenségi és 48-as naptár. Uo. 1905—44. Vajda ny.
- [35] Világításra V. ü. 1870. okt. 23. és 1874. jan. 4. - Helybenolvasás, fölolvadásra V. ü. 1872. febr. 1. és 1873. jún. 15.
- [36] V. ü. 1874. márc. 4. 1873. márc. 2. és 1874. aug. 16.
- [37] A késedelmes olvasásra V. ü. 1873. márc. 2., 1874. máj. 11. és Kgy. 1874. nov. 22. Könyvkötésre V. ü. 1873. jan. 19., nov. 9., nov. 23. (19,50 Ft) és 1874. jún. 21.
- [38] V. ü. 1871. jan. 26., 1873. máj. 5., 1874. jan. 25., ápr. 6., jún. 21., aug. 16.
- [39] A régi példányokat is megbecsülték, (mindössze 5—6 hiányzott egy évfolyamból). Több-ször fölmerül ugyan értékesítésük, de végül mindig megmaradtak. V. ü. 1873. márc. 2., 1874. márc. 22.
- [40] A Magyar Újság az 1848-as Párt, az Egyetértés Negyvennyolcas Függetlenségi Párt napilapja volt. A Nép Zászlója az 1848-as Párt lapja volt. A Szombati Lapok élén Simonyi Ernő állt.
- [41] Vö. Tóth Ede: A Függetlenségi Párt megalapítása. - Századok, 1863. 97. évf. 5. sz. 1006—7. p. — Jókai politikai magatartása lehet a magyarázata annak is, hogy a más olvasóköriben nagy számban meglevő művei közül a szentesi együletben csak 1 kötet volt.
- [42] KERTÉSZ János: A vármegye bibliográfiája. - CSIKVÁRI i. m. 97. p.
- [43] V. ü. 1870. jún. 26.
- [44] V. ü. 1871. jún. 11., júl. 30., 1873. márc. 2. Tartottak még egy vendégkönyvet és egy pa-aszkönyvet. V. ü. 1871. márc. 20. és szept. 3.
- [45] V. ü. 1872. márc. 12.
- [46] Kossuth képe a kör ékessége, a róla szóló művek keresettek. Közzétett leveleit nagy figyelemmel olvasták, közgyűlésen ismertették a hozzá írt „hűsvéti levelet” (1872. ápr. 7.) A Kossuth-kultuszra l. ERDEI Ferenc: Futóhomok. A Duna—Tisza köze. Bp. 1957. 143—4. p., ORTUTAI Gyula: Kossuth Lajos a magyar nép hagyományaiban. - Etnographia, 1952. 63. évf. 3—4. sz. 263—307. p., ZSUFÁ Tibor: A Kossuth-kultuszról. - Borsodi Szemle, 1963. 7. évf. 4. sz. 55—67. p., SÁNDOR István: Világos és Arad a magyar néphagyományban. - A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi és Történeti Tudományok Osztályának Közleményei, 1953. 3. k. 1—2. sz. 105—186. p.
- [47] A szélsőbal 1868. április 2-án vette fel az Országos 48-as Párt (másképp 48-as Párt) nevet. Alkotmányos úton kívánta elérni Magyarország függetlenségét és a 48-as törvények végrehajtását. Részletesen MÉREI Gyula: Magyar politikai pártprogramok 1867—1914. Bp. 1934. és Uő.: Magyar polgári pártok programjai. (1867—1918). Bp. 1971, Akadémiai Kiadó, 184—94. p.
- [48] Szenteseinek egy országgyűlési képviselője volt 1869-ben. A 27653 fős össznépszerűségről 1487 fő rendelkezett választójoggal. (Magyarországon 1 képviselőre 30 100 fő és 2400 választó jutott.) KELETI i. m. 436. és 438. p. — Előbb Kossuthot választották meg, de ő levélben lemondott a maodátumról.
- [49] Magyar Újság, 1872. jan. 23. „...a művelődésnek minél szélesebb körben, s a szegény sor-súak között is elterjesztése végett, a közoktatást ingyenesnek kívánjuk kijelenteni, annak költségei közpénztárból fedezendőek. Hozzá adván, hogy a felvilágosodás és haladás érdekében állami segéllyel tarttassanak fenn; a tanítást és vezetést világiakra véljük bízandónak.”
- [50] Kgy. 1872. jan. 14. Vásárhelyen 1869-ben megválasztották Kossuthot. BEZDÁN i. m. 53. p.
- [51] Madarász József (1814—1915) politikai nézeteire l. Uő.: Emlékirataim 1831—1881. Bp. 1883. 528. p. és levelezései László Imrével, Madarász Lászlóval 1873—1875. évekből. O. L. Madarász József iratai. A szentesi levelezésre, látogatásra V. ü. 1870. dec. 26., 1873. jún. 15., aug. 24., nov. 23.
- [52] A választási törvénytervezettel kapcsolatban V. ü. 1872. febr. 25. — 1872. nyarán Ipányi Dániel is járt Szentesen. (Kiskunfélegyházáról jött, Hódmezővásárhelyre vitték tovább.) V. ü. 1872. jún. 2. és aug. 25. — Vajda János országgyűlési képviselő levélben kérte a népkör alapszabályát teljes terjedelemben. Minden valószínűség szerint egy alakuló kör kívánta felhasználni a jóváhagyott mintát. V. ü. 1872. febr. 25.
- [53] V. ü. 1873. nov. 23., 1874. febr. 8.
- [54] Kgy. 1870. nov. 8., 1872. jan. 14., V. ü. 1874. ápr. 6.
- [55] Nagykároly: V. ü. 1872. aug. 18., 1874. ápr. 26. Szatmárnémeti: (az uzsoráskodás eltör-léséről) Kgy. 1874. febr. 22. Vásárhely: V. ü. 1871. szept. 17., 1872. aug. 18. Csongrád: V. ü. 1871. szept. 17. (Új alakulású: O.L.K.-150. BM. Ált. 1870—311. [1911])

[56] Vö. Tóth i. m. 986—7. p. és MÉREI Gyula: Pártprogramok i. m. 114—24. p. A Függetlenségi és 48-as Párt 1874. május 17-én alakult meg. Rendkívüli Kgy. 1874. nov. 22.

[57] Az alapszabályok engedélyezésének elhúzódtása is mutatja a hatósági „szemmeltartást”, ezen kívül figyelembe kell vennünk a polgármesternek küldött beszámolókat (V. ü. 1873. okt. 5.) és az esetleges címváltozás véleménykérését a Főjegyzői Hivatal előtt. (Kgy. 1874. nov. 22.)

A képviselők meghívására V. ü. 1874. okt. 8.

[58] Kgy. 1874. nov. 22.

DER BEGINN DES SZENTESER 48-ER VOLKSVEREINS (1870—1874)

Von Sándor Bezdán

Der Verfasser hebt die die Entwicklung des Marktfleckens Szentes bestimmenden Momente hervor und demonstriert dann als Teil der Bewegung des Landes-Oppositions-Leserkreises die Begründung des Volksvereins. Unter Vergleich mit anderen Vereinen verfolgt er die Gestaltung der Mitgliederzahl des hauptsächlich aus der begüterten Bauernschaft bestehenden Vereins (Gründungsmitglieder 159, insgesamt 340 Mitglieder). Die Bibliothek (etwa 150 Bände) kam -als typische Leserzirkel-Erscheinung — grösstenteils durch Schenkungen zustande. Die Besonderheit des Bestandes ist das hohe Niveau der historisch-politischen Literatur (Arbeiten von Kossuth, Széchenyi, Teleki, Madarász, Tancsics). Die hohe Zahl der Zeitungen (24) weist — trotz des Übergewichtes der Oppositions-Zeitungen — auf eine umfangreiche Orientierung hin. Der Volksverein ist als „Grundorganisation“ der 48-er Oppositionspartei zu betrachten. Imre László, Parlamentsabgeordneter von Szentes, Ehrenmitglied und geistiger Lenker des Vereins, spielte in der Ausgestaltung des Programms der Partei im Jahre 1872 eine hervorragende Rolle. Die engen Beziehungen des Vereins zu József Madarász wiederum — von der Provinz her, konkret — beweist die breite bäuerliche, kleinbürgerliche Basis der Gruppe der Linksn. Die entfaltende Tätigkeit des Volksvereins ist aus den erhaltengebliebenen Protokollen bis zum Jahre 1874 — gerade bis zur Bildung der Unabhängigen Achtundvierziger Parteizu verfolgen.

ФОРМИРОВАНИЕ НАРОДНОГО КЛУБА 48-ГО В ГОРОДЕ СЕНТЕШ (1870—74)

Шандор Бездан

Автором выделены определяющие мотивы развития небольшого города Сентеша, и показано формирование народного клуба, как части движения оппозиционных читательских кружков в стране. Сравнивая с другими обществами, указывает на рост численности клуба, основная база которого основывалась в большинстве из землевладельцев. (Основателями были 159 человек, а потом 340 человек.) Библиотека (приблизительно 150 томов), — типичное явление у читательских кружков возникло из подарков книг. Для состава библиотеки характерен высокий уровень историкополитической литературы (работы Кошута, Сечени, Телеки, Мадараса, Танчича). Большое количество газет (24), хотя преобладают газеты оппозиционной партии, говорит о широкой ориентации. Народный клуб мы можем считать как первичную организацию Партии 48-го. Ласло Имре — депутат города Сентеша в государственное собрание, почётный член и духовный организатор клуба, сыграл выдающуюся роль в выработке программы 1872 года партии. А тесной связью кружка и Мадараса Йожефа подтверждается широкая крестьянская и мелкобуржуазная база группы левой стороны. Деятельность кружка с помощью сохранившегося до наших дней протокола мы можем проследить до 1874 года, а именно, до образования Независимой партии 48-го.